[2024] 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1124 : 2024 ਆਈ.ਐਨ.ਐਸ.ਸੀ. 579

ਕਿਸ਼ੋਰਚੰਦਰ ਛਾਂਗਨਲਾਲ ਰਾਠੌੜ

ਬਨਾਮ

ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ।

(2024 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 7930)

23 ਜੁਲਾਈ 2024

[ਸੂਰਿਆ ਕਾਂਤ ਅਤੇ ਉੱਜਲ ਭੂਯਾਨ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲਾ ਮੁੱਦਾ

ਕੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਐਕਟ, 2002 ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਲਈ ਅਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੈ?

ਮੁੱਖ ਨੋਟਸ

ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ - ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 329 ਦੇ ਤਹਿਤ ਚੋਣ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਜਾਂਚ 'ਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੀਮਾਬੰਦੀ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾ ਦਾਇਰਾ:

ਫੈਸਲਾ: ਹਾਲਾਂਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਅਨੁਛੇਦ 329 ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਹਲਕਿਆਂ ਦੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹਲਕਿਆਂ ਨੂੰ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਸੰਬੰਧੀ ਨਿਆਂਇਕ ਜਾਂਚ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਨੂੰ ਹੱਦਬੰਦੀ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਹਰੇਕ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ - ਜੇਕਰ ਨਿਆਂਇਕ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਜਿਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਕੋਲ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਮੰਚ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਹੱਦਬੰਦੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਰਹਿਮ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ - ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਰੱਖਿਅਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਅਜਿਹੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣਾ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋਵੇਗਾ - ਦ੍ਰਾਵਿੜ ਮੁਨੇਤਰ ਕਜ਼ਾਗਮ (ਡੀਐਮਕੇ) ਬਨਾਮ ਸਕੱਤਰ ਰਾਜਪਾਲ ਸਕੱਤਰੇਤ ਅਤੇ ਹੋਰ [2019] 14 ਐਸਸੀਆਰ 704 : (2020) 6 ਐਸਸੀਸੀ 548 : 2019 ਆਈ.ਐਨ.ਐਸ.ਸੀ. 1326 ਅਤੇ ਗੋਆ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਫੈਂਜ਼ੀਆ ਇਮਤਿਆਜ਼ ਸ਼ੇਖ [2021] 2 ਐਸਸੀਆਰ 770 : (2021) 8 ਐਸਸੀਸੀ 401 : 2021 ਆਈ.ਐਨ.ਐਸ.ਸੀ. 179, ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਮਾਣਯੋਗ ਅਦਾਲਤ ਨੇ

ਕਿਸ਼ੋਰਚੰਦਰ ਛਾਂਗਨਲਾਲ ਰਾਠੌੜ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ।

ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਦਖਲ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਬਦਨੀਤੀ ਜਾਂ ਮਨਮਾਨੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਬਣਦਾ ਹੈ [ਪੈਰਾ 5 ਅਤੇ 6]

ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਾਨੂੰਨ - ਕੁਝ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਹੱਦਬੰਦੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਦਾ:

ਫੈਸਲਾ: ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਹੱਦਬੰਦੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਅਭਿਆਸ 'ਤੇ ਦਾਇਰੇ, ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾ ਦੇ ਸਥਾਪਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸੇਧ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਸੌਟੀ 'ਤੇ ਹੱਦਬੰਦੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੋਵੇ - ਜੇਕਰ ਆਦੇਸ਼ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਮਾਨੀ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਉਪਾਅ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ - ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਇੱਕ ਢੁਕਵੇਂ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਸੀਮਤ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 8 ਅਤੇ 9]

ਕੇਸ ਲਾਅ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

ਦ੍ਰਾਵਿੜ ਮੁਨੇਤਰ ਕਜ਼ਾਗਮ (ਡੀਐਮਕੇ) ਬਨਾਮ ਸਕੱਤਰ ਗਵਰਨਰ ਸਕੱਤਰੇਤ ਅਤੇ ਹੋਰ। [2019] 14 ਐੱਸਸੀਆਰ 704 : (2020) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 548; ਗੋਆ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਫੌਜ਼ੀਆ ਇਮਤਿਆਜ਼ ਸ਼ੇਖ [2021] 2 ਐਸਸੀਆਰ 770 : (2021) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 401 - 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਮੇਘਰਾਜ ਕੋਠਾਰੀ ਬਨਾਮ ਹੱਦਬੰਦੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ। [1967] 1 ਐਸਸੀਆਰ 400 : 1966 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਔਨਲਾਈਨ ਐਸ.ਸੀ. 12 : 1966 ਆਈ.ਐਨ.ਐਸ.ਸੀ 171 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਐਕਟਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ, 1950; ਹੱਦਬੰਦੀ ਐਕਟ, 2002.

ਕੀਵਰਡਸ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਹੱਦਬੰਦੀ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਨਿਆਂਇਕ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦਾ ਘੇਰਾ; ਚੋਣ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ।

ਕੇਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2024 ਦਾ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 7930

2012 ਦੇ ਐਸ.ਸੀ.ਏ. ਨੰਬਰ 10136 ਵਿੱਚ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਵਿਖੇ ਗੁਜਰਾਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 21.09.2012 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ

ਤੀਰਾਂ ਲਈ ਪੇਸ਼ੀ

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕ੍ਰਿਸਟੀ ਜੈਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਜੈਨ, ਪੁਨੀਤ ਜੈਨ, ਮਾਨ ਅਰੋੜਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਆਕ੍ਰਿਤੀ ਜੈਨ, ਹਰਸ਼ ਜੈਨ, ਵਕੀਲ. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ।

ਕੇ.ਐੱਮ.ਨਟਰਾਜ, ਏ.ਐੱਸ.ਜੀ., ਕਨੂੰ ਅਗਰਵਾਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸਵਾਤੀ ਘਿਲਦਿਆਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਬਾਣੀ ਦੀਕਸ਼ਤ, ਕਾਰਤੀਕੇਅ ਅਗਰਵਾਲ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਕੁਮਾਰ ਪਾਂਡੇ, ਰਮਨ ਯਾਦਵ, ਮੁਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਮੇਯਵਿਕਰਮਾ ਥਨਵੀ, ਚਿਤਵਨ ਸਿੰਹਲ, ਅਰਵਿੰਦ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ, ਸਿਧਾਂਤ ਕੁਮਾਰ, ਸਾਹਿਲ ਤਗੋਤਰਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮਾਨਿਆ ਚੰਡੋਕ, ਸੁਜੇ ਜੈਨ, ਐਡਵੋਕੇਟ. ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ।

ਫੈਸਲਾ / ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਹੁਕਮ

ਹੁਕਮ

1. ਛੁੱਟੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

2. ਅਪੀਲਕਰਤਾ 21.09.2012 ਦੇ ਉਸ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਗੁਜਰਾਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੱਦਬੰਦੀ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਬਾਰਡੋਲੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣ ਖੇਤਰ, ਗੁਜਰਾਤ ਨੂੰ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਕਤ ਚੋਣ ਖੇਤਰ ਹੱਦਬੰਦੀ ਐਕਟ, 2002 ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੱਦਬੰਦੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

3. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ, ਵਿਵਾਦਿਤ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 329 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚੋਣ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਹੱਦਬੰਦੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੰਬਰ 33, ਮਿਤੀ 12.12.2006, ਜਿਸਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸੀ,

ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 329(ਏ) ਦੀ ਹੱਦ 'ਤੇ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ:

“329. ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਚੋਣ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ:

(ਓ) ਹਲਕਿਆਂ ਦੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹਲਕਿਆਂ ਨੂੰ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਾ 327 ਜਾਂ ਧਾਰਾ 328 ਅਧੀਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

4. ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਵਿਵਾਦ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਵਾਦ ਹੱਦਬੰਦੀ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2006 ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਵਿਵਾਦ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਪਾਣੀ ਪੁਲਾਂ ਹੇਠੋਂ ਵਹਿ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਮਰੱਥ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਹੱਦਬੰਦੀ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

5. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਸੀਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਹੱਦਬੰਦੀ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਲਕਿਆਂ ਦੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਦਾ ਆਦੇਸ਼, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਧਾਰਾ 329 ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਹਲਕਿਆਂ ਦੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹਲਕਿਆਂ ਨੂੰ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਜਾਂਚ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਨੂੰ ਹੱਦਬੰਦੀ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਹਰੇਕ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੇਕਰ ਨਿਆਂਇਕ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਜਿਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਕੋਲ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਮੰਚ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਹੱਦਬੰਦੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਰਹਿਮ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਰੱਖਿਅਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਅਜਿਹੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣਾ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋਵੇਗਾ।

6. ਇਸ ਸਮਝ ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਦ੍ਰਵਿੜ ਮੁਨੇਤਰ ਕੜਗਮ ਬਨਾਮ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ [1]- ਜਿੱਥੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 243O ਅਤੇ 243ZG ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਅਨੁਛੇਦ 329 ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਇਹ ਉਪਬੰਧ ਨਿਆਂਇਕ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ

ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਦਖਲ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਦੁਰਭਾਵਨਾ ਜਾਂ ਮਨਮਾਨੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨੌਂ ਨਵੇਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਲਈ ਹੱਦਬੰਦੀ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਗੋਆ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਫੈਜ਼ੀਆ ਇਮਤਿਆਜ਼ ਸ਼ੇਖ,[2] ਨੇ ਧਾਰਾ 329(ਏ) 'ਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਉਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸਨੂੰ ਇਨਕਿਊਰੀਅਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

7. ਇਸ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੱਦਬੰਦੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਦਾਇਰੇ, ਦਾਇਰੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਸਥਾਪਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੇਧਿਤ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਕਸੌਟੀ 'ਤੇ ਹੱਦਬੰਦੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੋਵੇ। ਜੇਕਰ ਆਦੇਸ਼ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਮਾਨੀ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਉਪਾਅ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ।

8. ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਨਿਆਂਇਕ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਜਿਤ ਹੈ, ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਮੇਘਰਾਜ ਕੋਠਾਰੀ ਬਨਾਮ ਹੱਦਬੰਦੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ -[3] ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਪਰੋਕਤ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਨੇੜਿਓਂ ਜਾਂਚ ਕਰਨ 'ਤੇ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ ਸੀ ਜਦੋਂ ਇਹ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀ ਦੇਰੀ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਪੈਰੇ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੱਥ-ਪੈਰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੱਸਿਆ ਹੈ:

"20. ਇਸ ਲਈ, ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਚੋਣ ਹਲਕਿਆਂ ਦੀ ਹੱਦਬੰਦੀ 'ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਧਾਰਾ 8 ਅਤੇ 9 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਭਾਰਤ ਦੇ ਗਜ਼ਟ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਜਿਹੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਕਾਰਨ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਧਾਰਾ 8 ਅਤੇ 9 ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਵੋਟਰ, ਜੇ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਅਦਾਲਤ ਤੱਕ ਹਲਕਿਆਂ ਦੀ ਹੱਦਬੰਦੀ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾ ਕੇ ਅਣਮਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਚੋਣ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 10(2) ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ

1 [2019] 14 ਐਸਸੀਆਰ 704 : (2020) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 548, ਪੈਰਾ 14

2 [2021] 2 ਐਸਸੀਆਰ 770 : (2021) 8 ਐਸਸੀਸੀ 401, ਪੈਰਾ 67

3 [1967] 1 ਐੱਸਸੀਆਰ 400 : 1966 ਐਸਸੀਸੀ ਔਨਲਾਈਨ ਐਸਸੀ 12

ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 10(1) ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਧਾਰਾ 8 ਅਤੇ 9 ਅਧੀਨ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਉਠਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

[ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ]

9. ਇਸ ਲਈ, ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲਾ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਪਾਬੰਦੀ ਸੰਬੰਧੀ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਤਰਕ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤ ਇੱਕ ਢੁਕਵੇਂ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਸੀਮਤ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਿਆਂਇਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

10. ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪੈਰਾ 3 ਨੂੰ - ਉਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹਲਕਿਆਂ ਦੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਈ ਰੋਕ ਹੈ, ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ, ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ, ਹਲਕਿਆਂ ਦੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2006 ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਕੇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ: ਅਪੀਲ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰ।

ਹੈੱਡਨੋਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ: ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਮਹੇਸ਼ ਡਾਲਵੀ, ਹਨੀ। ਐਸੋਸੀਏਟ ਐਡੀਟਰ (ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ: ਅਭਿਨਵ ਮੁਖਰਜੀ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ।

<u>ਡਿਸਕਲੇਮਰ :-</u> ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਦਿਵਾਕਰ ਜੋਤੀ ਐਡਵੋਕੇਟ